

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

**SOCIÁLNÍ POLITIKA V BAŤOVSKÉM ZLÍNĚ
V LETECH 1918 – 1939**

SOCIAL POLITICS IN BATA' S ZLÍN FROM 1918 TO 1939

Bakalářská diplomová práce

Emília Mičová

Vedoucí bakalářské práce : PhDr. Eva Klimentová PhD.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní
veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

Ve Zlíně dne 28. března 2010

vlastnoruční podpis

OBSAH

1. Sociálně politická situace v Československu mezi dvěma světovými válkami v letech 1918 - 1939	10
1.1 Vymezení pojmu sociální politika.....	10
2. Sociální politika v bat'ovském Zlíně v letech 1918-1939.....	16
2.1 Vymezení pojmu batismus.....	17
2.2 Sociální služba v průmyslové práci.....	17
2.3. Péče o vzdělání.....	18
2.3.1 Pokusné Masarykovy školy ve Zlíně.....	18
2.3.2 Odborné vzdělávání pracovníku firmy.....	19
2.3.3 Bat'ova škola práce.....	19
2.3.4 Vzdělávání nejširších lidových vrstev	20
2.4 Sociálně zdravotní péče.....	22
2.4.1 Nejvýznamnější sociálně zdravotní úkoly Bat'ovy Nemocnice.....	24
2.4.2 Hlavní zásady péče o zdraví.....	24
2.4.3 Zdravé stravování	24
2.5. Organizace volného času.....	25
2.6 Zajištění ve stáří.....	26
2.7 Politika zaměstnanosti.....	27
2.7.1 Účast na zisku jedna z motivací zaměstnanců.....	27
2.8. Sociální bydlení.....	28
2.8.1 Budování Velkého Zlína.....	29
2.8.2 Nová průmyslová čtvrť Bat'ov.....	29

3. Osobnost Tomáše Bati.....	31
4. Osobnost Jana Antonína Bati.....	33
4.1 Vymezení pojmu: služba veřejnosti.....	35
5. Ideový odkaz Tomáše Bati pro současnou generaci.....	37
5.1 Významné osobnosti řekli o Tomáši Baťovi.....	38
5.2 Tomáš Baťa – vzor pro Františka Čubu.....	39
5.3 Zlínská univerzita.....	40
 6. Praktická část.....	 41
Závěry.....	49
Anotace.....	51
Použitá literatura.....	53
Seznam zkratek.....	53
Přílohy.....	54
1. Dotazník ke strukturovanému rozhovoru.....	54
2. Fotoportret Tomáše Bati.....	57
3. Fotoportret Jana Antonína Bati.....	58
4. Vysvědčení z Baťovi školy práce.....	59

ÚVOD

V začátku mé bakalářské práce dám odpověď, proč píší o sociální politice v Baťovském Zlíně v období po skončení první světové války do nástupu fašismu v roce 1938, o čem píší a jak je bakalářská práce strukturována.

Inspirace, proč píší bakalářskou práci právě o batismu ve Zlíně, vzešla od klientů Domova pro seniory na Burešově ve Zlíně, kde pracuji jako instruktorka sociální péče již 10 let.

Autentické vzpomínky seniorů na Tomáše Baťu, Jana Antonína Baťu a jiné významné představitele té doby jsou pro mne nejen cenným zdrojem informací pro bakalářskou práci, ale i výzvou a morální povinností zaznamenat dobu mimořádného rozkvětu města Zlína v letech 1918- 1938, tak jak ji prožívali tehdy mladí muži, mladé ženy, dnes někteří z nich klienti našeho domova, či jiní ještě žijící pamětníci. Dodnes v nich žije štěp Tomáše a Jana Bati a já jsem vděčná, že můžu vnímat dobu batismu právě z autentických prožitků prostřednictvím jejich vzpomínek.

Mám možnost se denně setkávat s lidmi, kteří se narodili v Baťových domcích, chodili do škol, které vybudovala Baťova firma, mnoho z nich bylo mladými muži či ženami v Baťově škole práce, nebo pracovali v Baťových závodech či znají Baťu od svých blízkých.

Mám možnost naslouchat lidem, kteří s odstupem času vzpomínají a hodnotí dobu pro nás mladší sice vzdálenou, ale pro seniory nesmírně významnou. Tehdy prožívali dobu dětství, dospívání, prvních lásek, prvních samostatně vydělaných peněz, které byly v mnoha případech zdrojem obživy pro celou rodinu.

Další důvod, proč píší o Baťovi, je osobní. S praktickým dílem T. a J. Bati se setkávám již od dětství. Prvně na školním výletě ve Zlíně, kde

jsem byla okouzlená pojízdnými schody v obchodním domě Prior, mrakodrapem, zajímavou architekturou města Zlína.

Druhé hmatatelné setkání s dílem T. a J. Bati bylo v roce 1988, kdy jsem jako vychovatelka učňů Obuvnického učiliště měla možnost blíže nahlédnout do všech budov závodu Svit Gottwaldov, dříve Baťových závodů.

Také jsem měla tu čest se osobně setkat se synem T. Bati, panem Tomášem Baťou mladším.

V současné době bydlím v Baťovském půldomku.

Tolik v úvodu, proč píši o T. a J. Baťovi. Proč spojuji batismus a sociální politiku je nasnadě. Studuji obor Sociální práce, prakticky konám sociální práci, tudíž tato oblast je mi blízká.

Cílem předložené bakalářské diplomové práce je popsat jednotlivé výseče zkoumané části sociální politiky v Baťovském Zlíně v letech 1918-1939

Bakalářská práce obsahuje část teoretickou a část praktickou.

Teoretická část je rozdělená na jednotlivé kapitoly.

V první kapitole budu popisovat sociálně-politickou situaci po první světové válce v tehdejším Československu, pokusím se vymezit pojem sociální politika a světová hospodářská krize.

Druhá kapitola bude nejrozsáhlejší. Na začátku vymezím pojem batismus, budu pokračovat problematikou vzdělávání, sociálně zdravotní péče, organizaci volného času, zajištění ve stáří, dále budu pokračovat popisem problematiky zaměstnanosti a bydlení. Pro Tomáše

Baťu, právě řešení bydlení bylo stěžejním úkolem ve vztahu k výrobě a celkově prosperitě všech jeho závodů.¹

Důstojné bydlení je jednou z důležitých podmínek pro kultivaci zdraví, vzdělání, i seberealizace.²

V dalších kapitolách mé bakalářské práce popíši osobnost Tomáše a Jana Antonína Bati.

Poslední kapitola bude pojednávat o významu batismu pro Zlín, vzpomenu význam University T. Bati, Nadaci T. Bati, některé významné podnikatele dnešní doby, kteří byli inspirováni myšlenkami batismu.

Každou kapitolu ukončím shrnutím nejdůležitějších informací.

Průběžně budu navštěvovat klienty DS Burešov a seniory sdružené ve spolku Baťovy školy práce při Nadaci T. Bati ve Zlíně, se kterými povedu rozhovory na téma batismus, podle připraveného dotazníku. Navštívím Nadaci T. Bati ve Zlíně, kde předpokládám doplnění informací o batismu.³

Využití a přínos zpracovaného tématu

Využití bakalářské práce předpokládám ve dvou rovinách.

První a zásadní využití je v mé práci instruktora sociální péče v Domově pro seniory Burešov Zlín. Zde ještě žijí pamětníci batismu i přímí spolupracovníci Tomáše a Jana Bati.

Téma „Baťa“ je v našem Domově pro seniory dosti časté. Právě studium literatury, kterou musím přečíst k napsání bakalářské práce, mi dodává potřebné informace, abych byla aspoň částečně dobrým partnerem pro společné diskuse.

¹ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 178.

² Potůček, M. *Křížovatky české sociální reformy*. Praha: Sociologické nakladatelství(SLON), 1999, s.32.

K rodině Baťů se vracíme často v klubových pořadech, které reflektují dobu minulou i přítomnou. Klienti diskutují a hodnotí přínos Tomáše a Jana Bati, někteří vysoce pozitivně, někteří, ale jsou v menšině, vidí batismus jako těžký kapitalismus, který vykořisťoval chudý lid valašského kraje. Ať jsou diskuse jakékoliv, rozhodně přináší užitek jak pro seniory tak i pro mne. Klienti, kteří prošli Baťovou školou, jsou i v seniorském věku obdařeni větší aktivitou a zájmem jak o dění minulé, tak i přítomné.

Důkazem byl klubový pořad z května 2009 na téma „Krise ve světě a u nás.“

Někteří bývali absolventi Baťovi školy práce si vzpomněli na projev T. Bati z 1. května 1932, který viděl morální bídu jako hlavní příčinu krize v 30. letech. Baťa apeloval na čestnost, mravnost ve vztahu klidem, k práci, veřejnému majetku, varoval před dluhy, nabádal k šetření s penězi i majetkem, mluvil o důvěře, kterou nelze koupit penězi, lze ji vyvážit mravností a osobním příkladem.⁴

Téma batismus chci rovněž využít při mé práci s klienty, kteří obtížně komunikují, nebo nemohou komunikovat vůbec, s klienty postiženými Alzheimerovou nemocí či jiným typem demence.

V letošním roce připravujeme speciální oddělení pro klienty s Alzheimerovou nemocí. Terapie bude založená na vzpomínkách a bude se praktikovat v klubovně, která svým vybavením, vůní, hudbou a písněmi bude připomínat dobu mezi dvěma světovými válkami. Tehdy většina zlínských občanů pracovala v Baťových závodech, tudíž pro mne je to indicie, jak zařizovat jednu z kluboven. Měla by být ve stylu staré školní třídy.

Již několik let shromažďuji staré pracovní nástroje, zajímavou obuv, oblečení či jiné zajímavé věci z této doby, které budou klientům připomínat dobu dětství nebo mládí.

Práce se vzpomínkami zlepšuje psychický i fyzický stav seniorů, vzpomínky jsou spojeny s příjemnými pocity, potvrzují vlastní identitu,

⁴ Baťa, T., Úvahy a projevy. Praha: Institut řízení, 1990, s. 199.

bilancují, posilují vztahy ve skupině i vztah mezi personálem a klientem.⁵

V našem domově pro seniory pořádáme čas od času besedy se studenty, kteří u nás absolvují povinnou praxi. Jsou to studenti ze zdravotních, sociálních a pedagogických škol. Právě bat'ovci, jak si sami klienti říkají, v diskuzích se studenty připomínají dobu batismu, jako dobu morálky, pořádků, jistoty. Myslím si, že pro mladé lidi taková setkání jsou prospěšná. Autentické vzpomínky se nedají ničím nahradit.

Druhá rovina využití mé bakalářské práce je pro mne a mou další profesní kariéru. Díky tématu musím přečíst odbornou i jinou literaturu, častěji připravuji aktivizační programy s tématem Baťa, zajímám se o vše, co souvisí s batismem.

Dozrálo ve mne rozhodnutí vybudovat sociální zařízení o kapacitě 20 – 30 lůžek pro klienty s různým typem demencí , odlehčovací služby a denní stacionář taktéž pro klienty, kteří již nemůžou být sami doma.

Tomáš Baťa je pro mne veliký vzor podnikatelský i lidský. Právě do sociálních služeb chci transformovat některé jeho myšlenky.

⁵ Matoušek, O.,Kodymová, P.,Kolářková, J. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál,s.r.o.,2005,s 188.

1. Sociálně politická situace v Československu v letech 1918- 1939

V této kapitole stručně popíší sociálně politickou situaci v nově vzniklém Československu po roce 1918, vymezím pojem sociální politika, popíší funkci Ministerstva sociální péče, dotknu se problematiky sociálního pojištění, nových zákonů a sociálních opatření, které řeší sociální problematiku obyvatelstva, stručně vymezím pojem hospodářská krize.

Vymezení pojmu – Sociální politika

Nejcitovanějšími autory v oblasti sociální politiky v období po roce 1918 byli Karel Engliš a Josef Macek.⁶

Karel Engliš definoval sociální politiku jako praktické snažení, aby „*společenský celek byl vypěstěn a přetvořen co nejideálnější.*“⁷ Za ideální považoval společnost „*kteřá zachovávajíc a hospodárně rozmnožujíc své energie, co nejrychleji, ale trvale plní svůj úkol prohlubovat a zintenzivňovat život co možná všech svých členů směrem k ideálu člověka zdravého, vzdělaného a umravněného.*“⁸

Engliš chápal sociální politiku jako činnost zaměřenou na celé třídy, vrstvy a skupiny. Odmítal milosrdenství vůči jednotlivcům. Sociální politika měla vyrovnávat společenské nerovnosti a zaměřovat se na slabší, utlačené a méně majetné vrstvy.⁹

Dalším významným autorem teoretických prací týkajících se sociální politiky ve dvacátých letech minulého století byl ekonom Josef Macek.

⁶ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918- 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 25.

⁷ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 25.

⁸ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 25.

⁹ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 25.

Macek chápal sociální politiku ne jako obor politiky, ale směr důležitý pro veškerou politiku. Zdůrazňoval všelidské poslání sociální politiky. Za podstatné považoval změnu výroby v oblasti technické i mravní.¹⁰

Sociální politika mezi dvěma světovými válkami v Československu se vyznačovala součinností státní a dobrovolné sociální péče. Dobrovolnické organizace měly rozsáhlou organizační síť, pomáhaly finančně i naturálně sociálně potřebným lidem, zřizovaly odborné ústavy, fungovaly v mnoha případech i poradensky.¹¹

Důležitým cílem byla sociálně právní ochrana mládeže. Finanční prostředky poskytovaly ministerstva sociální péče, zdravotnictví a spravedlnosti. Další finanční prostředky poskytovaly banky, spořitelny, různé sbírky, výnosy z kulturních akcí.¹²

V sociálně zdravotní oblasti významnou roli sehrával v té době Československý červený kříž, Masarykova liga proti tuberkulóze, náboženské spolky, spolky pečující o zdraví dělnictva a jiné.¹³

Dobrovolnické organizace zabezpečovaly značnou část sociálních činností a tím státu odlehčovaly. Stát mohl šetřit na úřednících i na financích. Podíl výdajů v roce 1930 činil 4,2 % z národního důchodu. Pro srovnání v té době Německo vydávalo na sociální účely 14,2 % národního důchodu.¹⁴

V této části první kapitoly se víc zaměřím na **Ministerstvo sociální péče**, které v té době sehrávalo důležitou úlohu v rámci státní sociální politiky.

Ministerstvo sociální péče bylo zřízeno 15. 11. 1918 a vedle prezidia mělo tři odbory¹⁵:

1. Péče o mládež
2. Péče o invalidy, péče bytová a družstevní

¹⁰ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia. 1985, s. 26.

¹¹ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia. 1985, s. 27.

¹² Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia. 1985, s. 27.

¹³ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia. 1985, s. 27.

¹⁴ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 28

¹⁵ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918- 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 28.

3. Ochrana dělnictva, zprostředkování práce, živnostenská inspekce, sociální pojištění

Sociální péče se vztahovala na vrstvy obyvatelstva, které žily v bídě. Středem zájmu sociální péče byly přednostně děti v předškolním a školním věku a osoby, které si nemohly samy zaopatřovat prostředky k životu vlastní prací. Sociální péče nejvíc byla směřovaná do oblasti chudoby. Nejchudším lidem byla poskytována nejnutnější výživa, ošacení, přístřeší, nezbytná péče lékařská, u dětí i péče výchovná. Sociální péči o mládež upravoval zákon z roku 1863 o právu domovském.¹⁶

Významnou součástí sociální politiky tvořila problematika invalidního a starobního pojištění. Státní zaměstnance pojišťoval stát.¹⁷

Mezi další druhy pojištění patřilo penzijní pojištění soukromých zaměstnanců a hornické, pojištění.¹⁸

Sociální politika státu rovněž zahrnovala ochranu dělnictva. Došlo k úpravě pracovní doby, k úpravě práce žen a dětí, noční práce, ochraně mzdy, k úpravě poměru domácí práce.¹⁹

Nemocenské a úrazové pojištění dávalo lidem více klidu a částečnou jistotu, že nezůstanou v neúnosné bídě.²⁰

Další oblast sociální politiky se týkala životní úrovně obyvatel, kam se řadila ochrana nájemníků, ochrana spotřebitelů, vystěhovalecká politika státu, opatření k zmírnění důsledků nezaměstnanosti. Bylo nutné přijmout zákon o invalidních rentách. Po roce 1918 bylo v Československu asi 210 000 válečných invalidů a asi 380 000 pozůstalých po padlých.²¹

¹⁶ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 29.

¹⁷ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918- 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 28.

¹⁸ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 28

¹⁹ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 29.

²⁰ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918- 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 29.

²¹ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918- 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 29.

Důležitým problémem, který musela vláda řešit, byla péče o nezaměstnané, jejichž počet vzrostl s přechodem z válečné výroby na mírové úkoly. Zákon zavedl přímé státní podpory v nezaměstnanosti a nepřímé podpory, které vyplácel zaměstnavatel, pokud nechtěl přijít o své zaměstnance. Stát podpory podniku z 85 % refundoval.²²

Velký ohlas zaznamenal zákon č. 91 Sb. z 19. 12.1918 o osmihodinové pracovní době, který v § 4 stanovil jednou týdně nerušenou pracovní přestávku v trvání 32 hodin, jež musela připadnout na neděli. Československo se zařadilo přijetím tohoto zákona mezi první země na světě.²³

Jedna z nejvýznamnějších reforem meziválečného období bylo uzákonění práva zaměstnanců na podíl ze zisku. Reforma se týkala hornického průmyslu. Zákon stanovil, že z vykázaného čistého zisku se přerozdělí 10% zaměstnancům, ale ve skutečnosti vytvořený zisk se použil k obecným sociálním a zdravotním účelům.²⁴

Období od roku 1921 do roku 1929 se uvádí jako období velké hospodářské krize. Krize byla projevem ekonomické nerovnováhy, nového poměru pracovních sil v souvislosti s přechodem válečné výroby na výrobu pro civilní účely. Krize se projevovala především v nárůstu nezaměstnanosti, od které se odvíjela životní úroveň obyvatelstva. Nejvyšší nezaměstnanost byla v kovoprůmyslu a textilní výrobě.²⁵

V době hospodářské krize se zhoršovala situace i v obuvnickém a kožedělném průmyslu. Řada obuvnických závodů byla nucena výrobu zastavit, nebo zrušit. Jeden z mála podnikatelů v obuvnickém průmyslu, který nezrušil ani nezastavil výrobu, byl Tomáš Baťa. Od roku 1924 Baťovy obuvnické závody přibíraly zaměstnance. Pro srovnání: v roce

²² Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*, Praha : Academia, 1983, s. 29.

²³ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1983, s.30 .

²⁴ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 31-32.

²⁵ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. **Praha**: Academia 1985,s. 43.

1921 byl stav zaměstnanců 2277 osob, ale v roce 1924 již 5200 zaměstnanců.²⁶

Z důvodu velkého nárůstu počtu nezaměstnaných obyvatel československá vláda přijala v roce 1921 zákon o státním příspěvku k podpoře nezaměstnaných. Nezaměstnaný mohl uplatňovat nárok na příspěvek, pokud byl minimálně šest měsíců členem odborové organizace.²⁷

Vláda rovněž připravovala zákon o zprostředkování práce, ale ten nebyl schválen.²⁸

Od roku 1930 stát pomáhal nezaměstnaným tzv. přidělovým systémem. Na přiděl se dodávalo uhlí, brambory, bochník chleba, kukuřice, apod.²⁹

V roce 1932 zastavilo výrobu 263 podniků, v roce 1934 pro nedostatek odbytu a finančního deficitu přestalo vyrábět již 686 podniků.³⁰

V roce 1934 Ministerstvo sociální péče schválilo a vydalo směrnice o organizaci táborů tzv. pracovní pospolitosti mládeže. V pracovních táborech se měli aktivizovat nezaměstnaní, převážně z řad mládeže.³¹

Od roku 1937 docházelo k posilování obrany země z důvodů sílícího fašismu v Německu. To byl důvod k rozvoji zbrojního průmyslu v Československu.³² To je již ale další kapitola našich dějin.

Stručné shrnutí

Sociální politika v Československu v letech 1918-1938 navazovala na systém Bismarckových reforem. Formovala se občanská společnost, jejíž instituce se značně angažovaly v oblasti sociální péče, charity, sociálního pojištění.³³

²⁶ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 43.

²⁷ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 69.

²⁸ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 73.

²⁹ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 156.

³⁰ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 159.

³¹ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 165.

³² Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985, s. 178.

³³ Potůček, M. *Křížovatky české sociální reformy*. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 1999, s. 65.

Sociální péče byla poskytována v součinnosti státních a dobrovolných organizací.

V sociálně zdravotní oblasti významně pracoval Československý červený kříž a Masarykova liga proti tuberkulóze.

V roce 1918 bylo založeno Ministerstvo sociální péče, jeho hlavní náplní byla péče o mládež, invalidy, péče bytová, družstevní, ochrana dělnictva, zprostředkování práce, sociální pojištění.

Péči o mládež upravoval zákon o právu domovském z roku 1863.

V roce 1918 byla zákonem přijata osmi hodinová pracovní doba.

V roce 1921 byl přijat zákon o invalidních rentách.

Z důvodů velké hospodářské krize, která se datuje od roku 1921- 1929, vzrostla nezaměstnanost. V roce 1921 vláda přijala zákon o státní sociální podpoře v nezaměstnanosti.

Od roku 1930 stát pomáhal občanům tzv.přídělovým systémem.

Nezaměstnanost hlavně u mladých lidí stát řešil tábory pracovní pospolitosti mládeže, které vznikaly v celém Československu.

Do oblasti sociálního pojištění lze zahrnout dělnické nemocenské pojištění, dělnické pojištění invalidní a starobní, dělnické úrazové pojištění, hornické pojištění provizní, veřejnoprávní zaopatření a nemocenské pojištění státních a veřejných zaměstnanců, penzijní pojištění soukromých zaměstnanců, pojištění osob samostatně hospodařících, státní starobní podpory.³⁴

Další sociální opatření byla zaměřená na ochranu dělnictva, pracovního poměru, k závodním výborům, k ochraně nájemníků, k vystěhovalecké problematice, k ochraně spotřebitelů a k Mezinárodní organizace práce.

³⁵

V této kapitole jsem vyjmenovala důležitá sociální opatření vlády nově vzniklého Československa po rozpadu Rakouska-Uherska v letech 1918 do roku 1938. Některé informace o sociálních opatřeních státu budu srovnávat se sociálními opatřeními, které zavedl Tomáš Baťa ve Zlíně.

³⁴ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918- 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 179- 188.

³⁵ Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918- 1938*. Praha: Academia, 1985, s. 179-188

2. SOCIÁLNÍ POLITIKA V BAŤOVSKÉM ZLÍNĚ V LETECH 1918-1939

V této nejrozsáhlejší kapitole popíší jednotlivé části sociální politiky Tomáše Bati tak, jak je stanovený cíl mé bakalářské práce.

V začátku vymezím pojem batismus, popíší sociální službu v průmyslové práci, rozepíší vzdělávací politiku, sociálně zdravotní péči, organizaci volného času, účast na zisku, sociální bydlení, zaměstnanost a řešení nezaměstnanosti. Kapitulu ukončím stručným shrnutím nejdůležitějších informací.

Významným tvůrcem sociální politiky ve Zlíně v letech 1918-1932 byl Tomáš Baťa, majitel obuvnických závodů BAŤA a starosta města Zlína v letech 1923-1932.³⁶

Po tragické události v r. 1932 se pokračovatelem v uskutečňování myšlenek Tomáše Bati stal Jan Antonín Baťa, který byl ředitelem Baťových závodů do nástupu fašizmu v roce 1938. I když jeho vedení firmy bylo časově kratší ve srovnání s jeho bratrem Tomášem Baťou, jeho práce byla důležitá hlavně pro zachování kontinuity růstů Baťových závodů nejen v tehdejší Československu, ale i ve světě.³⁷

Proto ve své diplomové práci považuji za potřebné vedle Tomáše Bati připomenout aspoň okrajově práci Jana Antonína Bati.

Vymezení pojmu batismus

Pojem batismus nejvýstižněji popisuje Evžen Erdély ve své knize o Baťovi : *„Jde o novou hospodářskou morálku, která se prakticky vykládá již čtrnáctiletému chlapci, který vstupuje jako učeň do závodu, či lépe jako žák do Baťova pracovního internátu. Tato nová pracovní morálka osvobozuje mladé spolupracovníky od slovanské ideologie rodinného komunismu. Psychologický prvek batismu spočívá v tom, že se ve Zlíně vyvinul duch pospolitosti, v neposlední řadě díky*

³⁶ Erdély, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990. s. 11.

³⁷ Cekota A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: Společnost „TISK“, 1935. s. 15

*propagandě, kterou prováděl Baťa sám. ... Baťův muž žije v zcela jiném myšlenkovém světě, než jeho kolegové, dělníci v malých živnostech nebo v jiných odvětvích továrního průmyslu. Baťovi lidé jsou nadšení pro jeden společný ideál“.*³⁸

Tomáš Baťa byl podnikatel, kterému člověk nebyl lhostejný. Pro své spolupracovníky vytvářel zdravé pracovní prostředí, vytvářel co nejlepší podmínky nejen k práci, ale celkově k životu.

Sociální jistoty zaměstnanců byly zakotveny v organizačním systému Baťových závodů pod názvem sociální služba v průmyslové práci.

Pracovníci v Baťových firmách měly tyto sociální výhody³⁹:

- Pracovní týden v Baťových závodech nebyl 48 hodinový – 6 pracovních dnů, jako tomu bylo v republice, ale jen 40 hodinový. Soboty a neděle byly volné.
- Veškeré druhy prací byly prováděny v normalizovaných budovách, umístěných v zeleni parku a květinových záhonů.
- Dílny, ve kterých zaměstnanci pracovali, byly prostorné, s dobře vyřešeným osvětlením a větráním.
- Velký důraz byl kladen na čistotu na pracovišti. U všech strojů, které by mohly znečišťovat své okolí, byly namontovány speciální odsávače, v dílnách kde se pracovalo s chemikáliemi byla zavedena klimatizace.
- Kvalitní strojní zařízení jako podmínka dobrého pracovního výkonu a vysoké mzdy.
- Dělní práce umožňovala lepší výkonnost a menší námahu.
- Samospráva dílen s účastí na zisku vybírá nejlepší pracovníky a vychovává je k odpovědnosti.
- Trvalá iniciativa vedení podniku v připravování a budování nových pracovních příležitosti pro nové pracovníky.
- Péče o pracovní bezpečnost.
- Zastávat vyšší a odpovědnější pracovní místa mohli pracovníci, kteří prokazovali schopnosti a vůli se učit.

³⁸ Erdély, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 123.

³⁹ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 71-72.

Vzdělávací politika

Celý život Tomáše Bati byl nepřetržitým učením. I práci vnímal jako příležitost k učení. Učil své zaměstnance začínat u kořene věcí, učil logicky myslet. Učením podporoval sebevědomí a vůli k činu. Učení a vědění podle Tomáše Bati by nemělo smysl, pokud by nesměřovalo k vydělávání peněz a tím i slušnému životnímu standardu. Kromě výchovy dospělých se obracel T. Baťa ve svých zralých letech čím dál víc k výchově a vzdělávání dětí a mladých lidí. Snažil se spojovat školu se životem a život se školou. Jeho názor zněl – jako učitel : buď příkladem! Jako učící se : Zkus a proved'.⁴⁰

Tomáš Baťa dal podnět k založení pokusných škol ve Zlíně, které nesly jméno prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Tyto školy Baťa vystavěl, zařídil a daroval městu Zlín.⁴¹

Při návštěvě T. G. Masaryka ve Zlíně, T. Baťa ve svém projevu objasnil, jaký je účel škol. Zdůraznil nutnost předávat nabyté zkušenosti z vybudování Baťových závodů do škol a taktéž podtrhl význam škol pro průmyslový rozvoj. Víze T. Bati byla pěstovat v mladých lidech víru v člověka a víru v práci. Pokusné Masarykovy školy spojovaly učebnu s dílnou. Tomáš Baťa hledal cesty, jak vychovat zdravého, sebevědomého člověka. Kladl důraz na samostatnost a nezávislost.⁴²

Tomáš Baťa kladl velkou důležitost výchově hospodářského myšlení a umění hospodařit. Prosazoval ve škole výuku, která vychází ze způsobu života, jakým žijí žáci doma, a aby si uměli život zlepšovat.

Uvedu jeden zajímavý příklad. Tomáš Baťa řekl : *„Rozdělte školní zahradu mezi tolik dětí, kolik jich má škola. Dejte každému dítěti kousek půdy, třeba metr, nebo půl metru, a řekněte, že za ní odpovídá, že co si na ni vypěstuje, to je jeho. Nechte je, ať si samo prodá na trhu, co mu urostlo, ať si napíše příjem i vydání, jaké mělo se svým kouskem půdy. Poradte mu, jak má hospodařit, co má vyzkoušet a jak si vyzkoušené*

⁴⁰ Baťa, T., *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 100.

⁴¹ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 100

⁴² Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990. s. 101-102.

zapisovat. Žádné dítě není tak neschopné, aby se tímto způsobem nenaučilo poznat cestu a způsob jak si vydobýt lepší živobytí.“⁴³

Při projevu dětem z roku 1931 T. Baťa připomínal žákům, že by neměli chodit po žebrotě, neměli by přijímat nezasloužené dary, ale měli by se učit vydělávat peníze sami již v mladém věku. Uváděl příklad – prodávání odložených věcí v domácnosti. Ve svém obchodním domě vytvořil prostor každou sobotu pro výkup starého papíru, starých oděvů, starých gumových bot a starého železa. Tak děti pomáhaly vyčistit domácnost a ještě si přijít ke svému majetku.⁴⁴

Tomáš Baťa měl vysoké nároky na učitele. Prosazoval nejen pedagogické vzdělání, ale i vlastní zkušenost. Dobrý učitel by měl být i dobře zaplacen, měl by být vyhledáván. *„Nemůžeme mít velkého umění pedagogického, pokud nemáme otců, kteří vyhledávají velké pedagogické učence a jsou rozhodnutí zaplatit jim za jejich mimořádné výkony mimořádnou odměnu.“*⁴⁵

T. Baťa si uměl představit učitele, kteří se stali milionáři. Prosazoval soukromé školství a konkrétní zodpovědnost za výuku dětí.⁴⁶

Baťova škola práce

V Baťových závodech nastupovali do pracovního procesu mladí lidé již od 14.let. Dostali jednoduchou práci, nikdo se o ně nestaral. Tomáš Baťa vnímal tuto situaci za škodlivou. Věděl, že musí začít jeho zkušení pracovníci předávat své zkušenosti mladým mužům.

T. Baťa vyřešil problém založením tříleté odborné školy pro chlapce od 14- 16 let. Škola byla založena v roce 1925, byla bezplatná a přístupná chlapcům ze všech sociálních vrstev.

Každý žák pracoval normální počet hodin v dílně jako ostatní pracovníci a kromě toho tři hodiny denně trávil ve škole.⁴⁷

⁴³ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 104.

⁴⁴ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 108.

⁴⁵ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 105

⁴⁶ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 105.

⁴⁷ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 80- 81.

Později byla BŠP prodloužená na čtyři roky. Během tří let mladý muž musel zvládnout celou výrobu bot. Čtvrtý rok již mohl se zapracovávat v jiném oddělení např. v technickém oddělení, prodejnách obuvi, reklamním oddělení.

Kromě obuvnické školy byla založena škola strojnická, chemická, obchodní, gumárenská, koželužská, stavební. Čtyřleté studium bylo zakončeno maturitní zkouškou, nebo vysvědčením o vykonaných zkouškách s platností v celém Československu.⁴⁸

BŠP navštěvovali chlapci i děvčata. Výchova děvčat se lišila od výchovy mladých mužů. Základ kurzů tvořilo učení hospodaření v domácnosti, šití, vaření, výchova k mateřství, manželství a občanství. Nadanější mladé ženy mohly navštěvovat školy obchodní a jazykové.⁴⁹

Velký důraz v BŠP byl kladen na výchovu k šetrnosti. Každému mladému muži byl dán úkol, aby si do svých 24. let našetřil 100 000 Kč., které měly sloužit k podnikání a založení rodiny. Pro ilustraci: Mladí muži si vydělávali v třetím ročníku 187 Kč týdně.⁵⁰

Vzdělávání ostatních zaměstnanců

Pro nové pracovníky, kteří přicházeli do Baťových závodů z jiných průmyslových odvětví, byly zřízeny cvičné dílny, které vedli zkušení mistři obuvnické výroby.

Pro mistry a správce dílen byl zaveden vzdělávací cyklus v sobotních pokračovacích kurzech.

Každou sobotu dopoledne měli pracovníci možnost se zúčastňovat konferencí, které vedl Tomáš, posléze Jan Baťa.⁵¹

Pro obchodní zástupce Baťových závodů byl povinný dvoutýdenní kurz, kde se vyučovaly potřebné dovednosti o výrobě a

⁴⁸ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 81.

⁴⁹ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové nakladatelství a vydavatelství UTRIN, 1990, s. 85.

⁵⁰ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové nakladatelství a vydavatelství UTRIN, 1990, s. 86-87.

⁵¹ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 91.

opravách obuvi, zdokonalování se v konverzacích v jazyce německém anglickém, a francouzském,⁵²

Pracovníky Baťových závodů, kteří nenavštěvovali průmyslové školy a měly zájem o vzdělávání, mohli navštěvovat Studijní ústav, jehož směry vzdělávání se orientovaly na oblast technologickou a oblast pedagogickou.

Studijní ústav měl dobře vybavené posluchárny, cvičné speciální laboratoře, rozsáhlou knihovnu s čítárnou, studovnu. Součástí studijního ústavu byla galerie výtvarného umění a uměleckoprůmyslová škola.⁵³

Vzdělávání jazyků zabezpečovala Vyšší lidová škola Tomáše Bati. Ve specializovaných kurzech byly pod vedením odborných učitelů vyučovány hlavní světové jazyky i jazyky neobvyklé, kterými se dorozumívali lidé ve vzdálených exotických zemích, kde měl Baťa své filiálky, nebo kde prodávali či nakupovali jeho obchodní zástupci.⁵⁴

Jednou ze zajímavých metod výchovy bylo soustředění myšlenek do hesel. Hesla bylo možné číst v některých významných budovách a na tovární zdi. Uvedu příklad:⁵⁵

Buďme věřiteli, ne dlužníky
Boj je otcem všeho
Chytrák dělá na začátku, co hlupák na konci
Čistota a pořádek= kvalita
Náš zákazník, náš pán
Po práci dobrý odpočinek

⁵² Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 91.

⁵³ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 92.

⁵⁴ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 93.

⁵⁵ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 93- 94.

Pro oblast sociálně zdravotní péče byla ve Zlíně vybudována soustava zdravotních a sociálních zařízení, pečujících o člověka od zrození , přes produktivní věk až do stáří. Léčba a prevence byly nejdůležitější úkoly sociálně zdravotnických zařízení.⁵⁶

Hlavní institucí sociálně zdravotní péče byla Baťova nemocnice, založena v roce 1927. V ní byly soustředěny obory pro zdravotní i sociální péči. V nemocnici bylo k dispozici 300 lůžek, 5 primářů a 30 lékařů, kteří pracovali na oddělení chirurgickém, oddělení pro nemoci vnitřní, infekční a tuberkulózu, oddělení ortopedickém, stomatologickém, ženském, porodnici, oddělení pro nemoci dětí a kojenců a oddělení pro nemoci ušní, nosní a krční.⁵⁷

V rámci Baťovi nemocnice byla zřízená matrika Baťových zaměstnanců a občanů města, která registrovala v roce 1930 24.794 vyšetřených včetně rentgenového snímku hrudníku.⁵⁸

Svoji kartu obdržel každý novorozenec – občan města Zlína.⁵⁹

V roce 1936 byl ve Zlíně založen Vědecký ústav pro průmyslové zdravotnictví, jeho úkolem bylo zkoumání a vyhodnocování pracovních podmínek a zdravotního stavu zaměstnanců Baťových závodů.

Ortopedické oddělení Baťovi nemocnice sloužilo rovněž jako studijní ústav pro normální a patologickou fyziologii nohy. Úkolem oddělení bylo poskytovat informace využitelné při výrobě zdravé obuvi.⁶⁰

V rámci preventivního programu navštěvovala školní zařízení dětská lékařka, která mimo osvětu zdravotní, stomatologickou, rozšiřuje i osvětu stravovací.

⁵⁶ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 77.

⁵⁷ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 77.

⁵⁸ Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „TISK,“ 1935, s. 75- 77.

⁵⁹ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: průmyslové nakladatelství a vydavatelství UTRIN, 1990, s. 79.

⁶⁰ Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „TISK,“ 1935, s. 80.

V roce 1930 vzniká školní zubní ústav Československého Červeného kříže.

Baťova nemocnice krom odborné činnosti věnuje značnou pozornost výchově dobrovolných ošetřovatelek, samaritánů, spolupracuje s časopisem Zlín, kde publikuje odborné články, úzce spolupracuje s Čs. Červeným křížem.

Při nemocnici vzniká Masarykova liga proti tuberkulóze.⁶¹ Pro léčbu tuberkulosy Baťa ustanovil dva lékaře specialisty, kteří se zaměřovali rovněž na prevenci nemoci. V roce 1925 onemocnění tuberkulosou postihlo 3% zaměstnanců v Baťových závodech. V roce 1929 počet nemocných byl snížen na 1%.⁶²

Ve Zlíně z důvodů špatného zásobování vodou se objevoval tyfus. Baťa řešil situaci vlastním závodním vodovodem.⁶³

Hlavní zásady péče o zdraví byly formulovány do 10 bodů⁶⁴

1. Trvalá zdravotní péče o člověka od narození až do stáří.
2. Dlouholetý zdravotnický plán pro město a kraj.
3. Veškeré zdravotnické a sociální instituce úzce spolupracují.
4. Zdravotní evidence obyvatel města Zlín a přilehlých obcí.
5. Pravidelná zdravotní kontrola potravin.
6. Zdravé bydlení.
7. Zdravotně vyhovující pracovní prostředí.
8. Dobře zvládnutá veřejná hygiena města.
9. Školní lékařství pro zdravotní péči o mládež.
10. Vědecký ústav pro studium průmyslového zdravotnictví.

Další významnou institucí byl Sociálně zdravotní ústav, kde sídlila úřadovna Okresní nemocenské pojišťovny, jejímiž členy byli všichni zaměstnanci Baťových závodů.

Zde byli rovněž ordinace praktických a odborných lékařů, stomatologie, úrazové oddělení a úřadovna Čs. Červeného kříže.⁶⁵

⁶¹ Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „TISK,“ 1935, s. 81.

⁶² Erdely, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 148-149

⁶³ Erdely, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 149.

⁶⁴ Pochylý, J. *Baťová průmyslová demokracie*. Praha : Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 79.

Součástí sociální politiky v baťovském Zlíně byla také **péče o výživu**. Byla dána do provozu závodní kuchyň a jídelna, která zabezpečovala stravování pro 33 000 zaměstnanců. (údaj je z roku 1938). Vyživovací a zásobovací služba spolupracovala s přímými výrobci zemědělských produktů. Jediné kritérium byla kvalita.⁶⁶

V areálu Baťových závodů byla vybudována pekárna, cukrárna, mlékárna, úpravna masa a výroba uzenin. Jejich výrobky se distribuovaly do všech závodních kuchyní, jídelen a prodejen potravin v Obchodním domě. Kvalita byla pod lékařským dohledem.⁶⁷

Organizace **volného času** byla další strategie sociální politiky Tomáše a Jana Bati.

Pro aktivní sportování byl ve Zlíně vybudován stadion s hřišti pro fotbal, hokej, volejbal, atletiku, házenou, tenis. Ve městě byly postaveny tělocvičny a kryté tenisové haly.⁶⁸

Sportovní výchova měla pevné místo ve všestranné výchově mladých mužů a žen v Baťově škole práce.

S.K. Baťa Zlín registroval 2.500 členů, kteří tvořily kluby fotbalový, volejbalový, tenisový, lehkooatletický, hokejový a lyžařský.

Pro zajímavost, fotbalový klub reprezentovalo 40 mužstev, jejich výsledky se řadily k nejlepším v Československu.⁶⁹

Atraktivním sportem ve Zlíně bylo letectví, zejména plachtění, dále motorismus, automobilismus a jezdeckví.⁷⁰

⁶⁵ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 78.

⁶⁶ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 73.

⁶⁷ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 73.

⁶⁸ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 95.

⁶⁹ Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „Tisk“, 1935, s. 88.

⁷⁰ Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „TISK“, 1935, s. 88.

Centrem společenského života se stal 11 etážový hotel Společenský dům, kde se nacházely restaurace, kavárenské a taneční sály, herny, klubovny a několik společenských místností.

Na Náměstí práce vedle hotelu společenskou funkci plnilo i kino o kapacitě dva tisíce míst.

Kromě hotelu a divadla sloužila občanům města Zlína rozsáhlá veřejná knihovna a s patnácti tisíci svazky knih světové i domácí tvorby.

Hudební vzdělání zabezpečovala Zlínská hudební škola, kterou v roce 1938 navštěvovalo 350 žáků.

Výtvarné umění reprezentovaly výstavy, zvané Salóny, kde byla vystavovaná výtvarná a sochařská díla z celého Československa i zahraničí.⁷¹

V sociálním systému Baťových závodů významnou roli zastávala strategie **zajištění stáří**.

Specifický přístup k této problematice se vyučoval již v pokusných Masarykových školách ve Zlíně. Děti se učily podnikatelsky myslet, šetření, soutěžení a sebevzdělávání bylo součástí výchovy ve všech výchovných a vzdělávacích institucích. Děti a mladí lidé se učili plánovat svůj život na dlouhá léta dopředu.⁷²

Dalším prostředkem k zajištění spokojného stáří byly vysoké příjmy, ze kterých si zaměstnanci mohli tvořit úspory, které byly zhodnocovány 10% úrokem. Tím se zaměstnancům tvořil kapitál, který umožňoval se postarat o sebe i o svoji rodinu a nebýt tak závislý na společnosti.⁷³

Stát v té době zaručoval starobní, invalidní a úrazové pojištění.⁷⁴

⁷¹ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 96.

⁷² Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 97-98.

⁷³ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 98.

⁷⁴ Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 97.

V Baťovém systému práce byli vysoce cenění zkušení starší zaměstnanci, kterým byla nabízena místa dílovedoucích, kontrolorů, instruktorů a vychovatelů, kde mohli tito lidé uplatnit svoji moudrost, rozvahu a bohaté životní zkušenosti.⁷⁵

Významný rozmach Baťových závodů nastal v době vyhlášení první světové války. Tehdy získal Tomáš Baťa vojenskou zakázku na výrobu vojenské obuvi.

V roce 1917 Baťa zaměstnával čtyři tisíce dělníků, kteří denně vyrobili deset tisíc párů vojenských bot.⁷⁶

Právě díky získané vojenské zakázce mohli být osvobození od vojenské služby všichni dělníci v Baťových závodech, dále i dělníci, kteří pracovali v jiných zlínských obuvnických firmách, jimž dal Baťa část své zakázky z vojenské výroby.⁷⁷

V roce 1922 se začala projevovat hospodářská krize. Firmy snižovaly nebo úplně zastavovaly výrobu z nedostatku surovin i z důvodů poválečné chudoby obyvatelstva.

Tomáš Baťa výrobu nezastavil ani neomezil. Snížil ceny svého zboží v jednom dnu na 50 %. To byl důvod rychlého prodeje všech jeho výrobků. Sklady se vyprázdnily a mohla pokračovat výroba.

Od roku 1923 se datuje největší vzrůst závodů, které se rozšířily ze 4 továrních budov na 50 objektů ve Zlíně a 20 objektů v Otrokovicích.⁷⁸

Své zaměstnance Baťa motivoval **účastí na zisku**. Účast se poskytovala pracovníkům starším 20 let, mladší dělníci mohli být účastní v situaci, kdy se starají o své rodinné příslušníky.

Účast na zisku přilákala do Baťových závodů tisíce lidí z celého Československa. Baťa věřil, že touto cestou se pozvedne životní úroveň jeho dělníků.⁷⁹

⁷⁵ Pochylý, J. *Baťová průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990, s. 98.

⁷⁶ Erdély, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 48.

⁷⁷ Erdély, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 49.

⁷⁸ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 33.

⁷⁹ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 50.

Baťa motivoval své pracovníky k dobré výkonnosti nadprůměrnými výdělky. Například v roce 1927 průměrná denní hrubá mzda se pohybovala kolem 26-27 Kč, ale u Baťů činila 39 Kč. To byl jeden z důvodů, proč se v Baťových závodech masivně nestávkovalo.⁸⁰

Pokud zaměstnanec se rozhodl odejít z Baťových závodů, do roka mu byly vyplaceny úspory zúročené 10%, zároveň byl vyplácen i podíl na zisku.⁸¹

Samostatnost dílen a účast na zisku umožnily vyrábět boty levněji a tím dosáhnout velkého odbytu na domácí a zahraniční trh.⁸²

Myšlenky o dopadu zavedené strategie účasti na zisku sepsal do malé brožurky nazvané „Zámožnost všem“.⁸³

Jednou z podmínek zaměstnanosti v Baťových závodech byla dopravní dostupnost.

Baťa při stavbě železnice z Polanky do Vizovic zaměstnal 450 nezaměstnaných mužů. Díky této železnici mohlo dojíždět za prací tisíce dělníků.

Další významnou stavbou, která vedla k zmírnění nezaměstnanosti na moravském Slovácku, bylo budování plavebního a zavlažovacího kanálů mezi Baťovem a Hodonínem.⁸⁴

Pro dokreslení zaměstnanosti uvedu několik faktických údajů. V roce 1930 zaměstnávala firma Baťa 21. 259 pracovníků, o rok později již 29.500 osob v celém Československu. Baťovi závody tvořili mohutný komplex. Výrobní závody se nacházely ve Zlíně, Otrokovcích, Třebíči, Velkých Bošanech, Nových Zámcích, Krasicích.

Baťa zaměstnával pracovníky v koželužnách, strojírnách, v gumárenské a chemické výrobě, v energetice, těžbě uhlí, v lignitových dolech, v železniční a letecké dopravě.

⁸⁰ Pokluda, Z. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: ESPRINT a Nadace Tomáše Bati, 2006, s. 80.

⁸¹ Erdély, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 108

⁸² Erdély, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 108.

⁸³ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 49-50.

⁸⁴ Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „Tisk“, 1935, s. 97.

Mezi rokem 1929 a 1932 bylo otevřeno 666 Baťových prodejen obuvi v 37 zemích světa, převážně v Asii a Africe.⁸⁵

Zaměstnanost v Baťových závodech byla úzce závislá na možnosti bydlení. Proto T. Baťa pověřil architekta Gahuru o vypracování projektu na rozsáhlou výstavbu rodinných domů, ubytoven a internátů. V roce 1927 Gahura projekt zveřejnil.⁸⁶

T. Baťa, tehdy starosta města Zlína, k projektu napsal: „*Svobodný občan potřebuje ke svému rozvoji prostor. Proto stavíme naše nová obydlí prostranná a volná na všechny strany. Proto chceme zahradní město.*“⁸⁷

Vyrůstaly rozsáhle čtvrti se stovkami červených cihlových domů, obklopených zahradami.

Pro mladé a svobodné zaměstnance Baťovy stavební firmy stavěly ubytovny, vyrostl rozsáhlý komplex internátů, kde bydlelo deset tisíc studentů.

Současně s výstavbou domů se stavěly školky, školy, tělocvičny, obchodní dům, tržnice.⁸⁸

Baťovo město bylo město zahradní. Obyvatelé mohli využívat výhody města, zároveň styl bydlení připomínal život vesnice.

Baťa stavěl domy a ubytovny převážně pro dělníky tak, aby bydlení odpovídalo jejím potřebám a finančním možnostem. Každý dům byl volný ze všech stran. Malá zahrádka sloužila převážně k pěstování květin. Mezi většími obytnými celky zůstaly pásy lesů nebo louky.

Do roku 1931 bylo postaveno 919 rodinných domků, v kterých bydlelo 14.050 lidí.⁸⁹

Představy Tomáše Bati o budování Velkého Zlína se naplňovaly. Byla dostavěna elektrárna, plynárna, zaveden vodovod, kanalizace, prádelny. Všechny technické vymoženosti oceňovaly hlavně ženy, kterým byla ulehčená práce v domácnosti.

⁸⁵ Pokluda, Z. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint a Nadace Tomáše Bati, 2006, s. 85.

⁸⁶ Pokluda, Z. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint a Nadace Tomáše Bati, 2006, s. 92.

⁸⁷ Pokluda, Z. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint a Nadace Tomáše Bati, 2006, s. 92.

⁸⁸ Pokluda Z. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint a Nadace Tomáše Bati 2006, s. 94.

⁸⁹ Erdely, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990, s. 144.

Právě na ženy a děti Baťa měl velký ohled. Prosazoval takové výdělky mužů a otců rodin, aby ženy nemuseli chodit do práce a mohly trávit většinu času se svými dětmi.⁹⁰

Důležitým strategickým prostorem pro rozvoj Baťových závodů se staly močálovité louky, zvané Bahňák v lokalitě Otrokovice. T. Baťa již v roce 1931 položil základy novému komplexu továren. Během 4 let bylo postaveno 84 továrních budov. Souběžně s výstavbou průmyslového komplexu budou postaveny rodinné domky obklopené zelení, školy, internáty, společenský dům, garáže, kino, divadlo, kostel, sportovní stadion. Baťa nechal zbudovat široké silnice, které dopravně spojily město Zlín s nově zbudovanou průmyslovou čtvrtí zvané Baťov.⁹¹

Práce na stavbě odlehčovacího koryta řeky Moravy poskytly práci stovkám nezaměstnaným. Kanál je budován jako ochrana před záplavami, bude sloužit k zavlažování i k plavbám.⁹²

Stručné shrnutí

V této kapitole jsem popsala praktické sociální přístupy Tomáše , částečně i Jana Bati v době jejich vedení obuvnických závodů. V začátku jsem vymezila pojem Batismus, rozepsala sociální jistoty obsažené pod názvem sociální služba v průmyslové práci.

V podkapitole o vzdělávání jsem přiblížila práci Masarykových pokusných škol ve Zlíně, Baťovu školu práce, možnost odborného vzdělávání pracovníků firmy i ostatní veřejnosti.

V podkapitole o sociálně zdravotní péči jsem popsala zrod a význam Baťovi nemocnice, práci Vědeckého ústavu pro průmyslové zdravotnictví, význam Sociálně zdravotního ústavu.

⁹⁰ Pokluda, Z. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint a Nadace Tomáše Bati, 2006, s. 132.

⁹¹ Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „Tisk“, 1935, s. 57.

⁹² Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „Tisk“, 1935, s. 58.

Důležitou součástí zdravého způsobu života byla péče o stravování i hodnotné využití volného času. V podkapitole o zajištění stáří jsem podtrhla význam tvorby vlastního kapitálů v produktivním věku. V další části této rozsáhlé kapitoly jsem popsala tvorbu pracovních míst, tak jak k ní přistupoval Tomáš Baťa a motivační prvek účast na zisku . V závěru popisuji průběh výstavby nového průmyslového města Baťov

3. OSOBNOST TOMÁŠE BATI

Tomáš Baťa, zakladatel a šéf Baťových závodů, starosta města Zlína, čestný občan města Zlína se narodil 3. dubna 1876 ve Zlíně, zemi Moravskoslezské.

Navštěvoval obecnou školu ve Zlíně, po přestěhování rodiny do Uherského Hradiště, navštěvoval školu německou. V dílně svého otce Antonína se vyučil ševcem. V 15 letech odešel do Vídně za svoji sestrou Annou a založil tam obuvnickou dílnu. O papuče, které tam vyráběl nebyl zájem, proto se vrací k otcovi do dílny. Se vzorky obuvi odjel do Prahy, odkud přináší velké množství objednávek. V 17 letech odešel pracovat do obuvnické továrny v Prostějově. Po návratu se pokusil otce přesvědčit o nutnosti mechanizace výroby po vzoru Prostějovské obuvnické firmy. S otcem se ale nedohodl, proto si nechal vyplatit dědictví po matce a spolu se svým bratrem Antonínem a sestrou Annou založili obuvnickou dílnu. Po zkušenosti v Americe reorganizoval svoji dílnu, která se později změnila v největší a nejmodernější obuvnický podnik na světě.

V roce 1922, kdy vlivem zvýšení kurzu koruny vůči ostatním měnám a tím vyvolaným nezájmem o naše výrobky, T. Baťa přišel s radikálním opatřením. Snížil o 50 % cenu svých výrobků a současně o 40 % mzdy zaměstnancům. Snížené mzdy zaměstnancům vynahradil zajištěním o 50 % levnějších životních potřeb. Pomocí tohoto opatření vyřešil krizi podniku. Po rychlé poptávce levnější obuvi se podařilo vyprázdnit sklady, získat finanční hotovost a tím udržet výrobu i zaměstnanost.

V roce 1924 spolu s Dominikem Čiperou zavedl nový organizační systém- samosprávu dílen a účast na zisku.

Tomáš Baťa podnikal obchodní cesty do celého světa. Největší v roce 1931 do Indie.

12.července 1932 chtěl navštívit svého syna ve Švýcarsku. Krátce po stratu jeho letadlo havarovalo na letišti v Otrokovcích.⁹³

Každý rok v den letecké tragédie uctíváme památku Tomáše Bati. Pro bývalé Baťovce i pro ostatní klienty, kteří projeví zájem, uspořádáme návštěvu Lesního hřbitova ve Zlíně, kde pokládáme květiny.

Baťův pomník je neokázalý, skromný a jednoduchý.

Baťův názor na poslední místo odpočinku je nezvyklý, originální, proto si ho dovolím citovat. Pronesl ho na pohřbu syna svého přítele rok před leteckou tragédií.⁹⁴

„Zvykli jsme si pohlížet na hřbitov jako na místo, kam je nutno si chodit naříkat. Avšak hřbitovní, jako všechno místo na světě, má sloužit životu. Proto má být takový, aby nestrašil, aby jej mohli navštěvovat živý v klidu a radosti. Mohli by si na něm třeba zahrát a nasvačit se, vzpomenout v dobrém svých, kteří tam v pokoji v tichu a šumění stromů spí, a vrátit se klidně domů.“ Namítl jistý muž: *„Ale myslíte na to, že les dnes mladý, za léta vzroste, kořeny vnikají do hrobu a stráví pozůstatky člověka tak, že po nich není ani památky.“* Na to mu Tomáš Baťa odpověděl: *„A může být něco krásnějšího, nežli dostat se ještě po smrti na svět do větví stromů a sloužit dál?“*⁹⁵

⁹³ Pohylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství nakladatelství UTRIN, 1990, s.102.

⁹⁴ Baťa, T., *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení. 1990, s.236.

⁹⁵ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Institut řízení, Praha: 1990. s. 236.

4. OSOBNOST JANA ANTONÍNA BAŤA

Ján Antonín Baťa přebíral řízení obuvnických závodů v r. 1932 po letecké tragédii, kdy zahynul zakladatel obuvnického koncernu Tomáš Baťa.

J. A. Baťa miloval svoji práci. Při jeho projevech často zaznívala věta: „*Práce je nejlepším přítelem člověka.*“⁹⁶ Nabádal ke spoření, vzdělávání, bojoval proti pesimizmu, vychovával k cílevědomosti. Respektování každého zaměstnance byla jednou z cest, jak udržovat kvalitní dělníky pro všechna odvětví obuvnického průmyslu. Odsuzoval nadřízené, kteří se snažili řídit práci dělníku pouze kritikou.⁹⁷

Byl zastáncem činů, nikoli řečí.

J. A. Baťa přijímal každého pracovníka jako obyčejného zaměstnance. Příbuzenské vztahy, protekce, nebo jiné vztahy nebyly zárukou ani cestou k vedoucí funkci. J. A. Baťa ve svých projevech oslovoval mladé lidi z chudých poměrů, kterým rodiče nemohli zaplatit dobré vzdělání. Pro ty, kteří měli dostatek vůle, nabízel vzdělávání v Baťově škole práce.⁹⁸

J.A. Baťa ve svém projevu k mladým lidem, kteří absolvovali tři roky Baťovy školy práce, zhodnotil výuku a výchovu k práci. Podtrhl důležitost tří hodnot, které lidé potřebují. To jsou: kapitál, vědomosti a svoboda. Připomněl mladým lidem, že se učili, aby se naučili myslet a učit se a ne aby prošli školou a dostali vysvědčení. Škola se osvědčí především v práci. Apeloval, aby se nebáli ucházet o práci, která klade vysoké nároky, aby cizina nebyla strašákem, a také, že jsou dobře připraveni zastávat vedoucí funkce.⁹⁹

K rodině

⁹⁶ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: TISK, S.SR. O., 1936, s. 10.

⁹⁷ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: TISK, S.SR. O., 1936, s. 12.

⁹⁸ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: TISK. S.SR. O., 1936, s. 26

⁹⁹ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: TISK. S.SR. O., 1936, s. 66.

„Pracovní energie každého muže má své kořeny v pěkném rodinném životě. Žena a děti mají být zřídlem inspirace pro každého pracujícího muže.“¹⁰⁰

Každý podnik plní i sociální funkci, za kterou nese zodpovědnost podnikatel, který má za úkol dát zaměstnanci práci, která neničí zdraví, kde pracovník vydělá nejvíc peněz, kde by měl možnost vzdělání a pracovního postupu. V Baťových závodech bylo úkolem sociálních odborníků, aby přizpůsobovali lidi práci a práci lidem. Zde pracovali lidé zdraví i zdravotně postižení, kterým se dostávalo adekvátní zdravotní péče.¹⁰¹

J.A.Baťa kladl důraz na umění vydělávat a udržet kapitál, na důvěru zaměstnanců v zaměstnavatele. Pod pojmem spolupracovník rozuměl spolupodnikatele, který má stanovený přesný pracovní plán, přesné rozdělení úkolů a osobní odpovědnost.¹⁰²

Pod pojmem spolupráce rozuměl zlepšení člověka, lidské společnosti, zlepšení podniků, sjednocování a harmonizace sil. Vylučuje hádky, neschvaluje uhýbaní problémům. Ve spolupráci zaměstnavatele se zaměstnanci viděl J. A. Baťa budoucnost.¹⁰³

Ke škole

V den otvírání základní školy na Baťově J. A. Baťa ve svém projevu poděkoval občanům Baťova za výstavbu nejkrásnější budovy v obci, vyzdvihl význam práce učitelů i důležitost spolupráce a podpory rodičů. Připomněl výsledky dětí v Masarykově škole ve Zlíně, které jsou obdivovány v celém Československu. *„Taková bude obec, jaké žáky učitel vychová.“¹⁰⁴*

Ve vztahu ke starším spolupracovníkům J. A. Baťa radil mladým mužům, aby se nechovali, jakoby snědli všecken ševcovský rozum, aby hledali dobré vlastnosti u svých starších spolupracovníků a ty špatné

¹⁰⁰ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O., 1936, s. 110.

¹⁰¹ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O., 1936, s. 124.

¹⁰² Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O., 1936, s. 127.

¹⁰³ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O., 1936, s. 131.

¹⁰⁴ Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O., 1936, s. 138

neviděli a jimi se neřídili. Důraz kladl na vlastní vzdělávací a pracovní program. Vedl mladé lidi k práci tzv. od píky. To byla jistota, pokud se nebude dařit v náročnějších provozech, vždy se může člověk vrátit k práci, kterou bezpečně umí. „*Sebevědomí člověka může být opřeno jen o to, co umí.*“¹⁰⁵

Tomáš i Jan Antonín Baťa pojímali svoje podnikání jako **službu veřejnosti**. Často se toto slovní spojení objevuje v literatuře o batismu. V přednášce pro čs. rozhlas definoval pojem veřejnost a služba J.A. Baťa takto : „*Veřejnost, to jsou lidé, s nimiž pracuji – ale vždycky lidé. Služba, tj. práce, konaná s myšlenkou na ně, na lidi, práce vynalézavá, ustavičně zdokonalovaná.*“¹⁰⁶ Za jeden z důsledků krize J. A. Baťa považoval i zanedbanou službu veřejnosti. Příčiny viděl v nevážení si zákazníka, v nevážení si práce a podivnými vidinami rychlého úspěchu-více brát od společnosti, než jí dávat.¹⁰⁷

Vzdělání, vědomosti a inteligence ještě nedávají oprávnění k vynucování respektu druhých lidí. J. A. Baťa vždy na první místo kladl práci i malou, ale poctivě a kvalitně vykonanou, která člověku zajišťuje rovnoprávné místo ve společnosti.¹⁰⁸

J. A. Baťa 1. máje 1934 zhodnotil práci v obuvnických závodech v době celosvětové krize. V celé Československé republice se krize projevovala zavíráním nebo rušením podniků. Obuvnický závod ve Zlíně nepropouštěl, naopak rostl. Práci si udrželi všichni práce schopní zaměstnanci. Mzdy taktéž se dařilo udržet na vyšší úrovni oproti celostátnímu průměru. Přes devaluaci koruny se ve Zlínském obuvnickém průmyslu nezvyšovaly ceny výrobků. V době krize rostly i vklady pracovníků firmy, myslelo se na horší časy, které mohou nastat. Dále J. A. Baťa připomněl, že ve Zlíně se uzavírá nejvíc sňatků a s tím související i porodnost.

¹⁰⁵ Baťa, J. A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O. 1936, s. 144

¹⁰⁶ Baťa, J. A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR O. 1936, s. 148.

¹⁰⁷ Baťa, J. A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S. SRO.,1936, s. 149.

¹⁰⁸ Baťa, J. A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O. 1936, s. 150.

Díky dobré zdravotní péči je ve Zlíně nejmenší úmrtnost narozených dětí. Roční nárůst obchodů a živností převyšoval nárůstu v jiných městech.¹⁰⁹

K otevření studijního ústavu ve Zlíně 26. dubna 1936

Zásluhou J. A. Bati byl ve Zlíně vybudován Studijní ústav, kde se mohl vzdělávat každý, kdo měl zájem si rozšířit vzdělání, bez ohledu na věk a předchozí dokončené studium. Ve studijním ústavu se vyučovalo po práci, tedy ve volném čase. Součástí Studijního ústavu byly moderně vybavené laboratoře výzkumných ústavů docenta Landy, ústav elektroniky, strojní konstrukce zlínské, baťovské, botanická pokusná stanice Sláмова, určená pro mladé vynálezce. Přání J. A. Bati bylo, aby se Studijní ústav stal součástí při budování evropského podnikatelství. Absolventi studijního ústavu by měli být československými podnikateli, kteří by měli pracovat po celém světě.¹¹⁰

J. A. Baťa ve své knize „Budujeme stát pro 40,000.000 obyvatel“, která byla napsána v r. 1937, popisuje projekty, které by se měly začít realizovat v rámci budování Československého státu. Bohužel se již schylovalo k vypuknutí druhé světové války a to byl důvod, proč velké vize J. A. Bati zůstaly zapsány pouze v této knize. Jsou to velice zajímavé projekty, o kterých by se dala napsat samostatná práce. Tudíž v této bakalářské práci se o nich rozepisovat nebudu. Případnému čtenáři ovšem tuto nádherně ilustrovanou knihu vřele doporučuji.

¹⁰⁹ Baťa, J. A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O. 1936, s. 157.

¹¹⁰ Baťa, J. A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O. 1936, s. 198.

5. IDEOVÝ ODKAZ BATISMU PRO DNEŠNÍ GENERACE

V této části mé bakalářské práce se pokusím dát odpověď na otázku v čem spočívá významnost Tomáše Bati pro současnou a příští generaci.

V předmluvě ke třetímu vydání knihy Tomáše Bati „Úvahy a projevy“, Milan Zelený dokázal výstižně shrnout důležité činy a vlastnosti T. Bati, které byly příčinou úspěchu doma v zahraničí.

Baťa povýšil své zaměstnance za spolupracovníky. Jejích schopnosti byly bohatstvím podniku. Kvalita práce úzce navazovala na odměňování. Právě kvalita provedené práce neodmyslitelně souvisela se spokojeností zákazníka.

V dnešní době Baťovo „*náš zákazník- náš pán*“ se stalo pro mnohé podniky hlavně v Japonsku, základní součástí systému řízení.

Genialita T. Bati dá se vyčíst i z jeho projevu. Jazyk, kterým oslovuje své spolupracovníky je prostý, bez příkras a dnes tak módních anglicizmů. Baťovy myšlenky jsou však vyzrálé, smysluplné a dnes i mezinárodní- Baťova soustava podnikového řízení je vlastnictvím celého světa.¹¹¹

Baťova škola práce je příkladem, jak výchova a vzdělání může být součástí podnikové strategie a prosperity.

Tomáš Baťa dál vědět světu, že základem lidského života není z idealizovaná realita, ale základ života spočívá v plném a důstojném „*žití lidské reality*“.¹¹² Baťa neměl potřebu spolupracovníky neustále řídit a nařizovat. Jeho prioritou v řízení bylo vytvářet podmínky tak, aby lidé mohli řídit sami sebe.¹¹³

Milan Zelený v závěru své předmluvy připomíná jednu prostou skutečnost, se kterou T. Baťa uměl dobře pracovat a to, že lidské

¹¹¹ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 3.

¹¹² Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 3.

¹¹³ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990, s. 3

znalosti a vědění jsou jediným zdrojem kapitálů a jedinou lidskou produktivní silou.¹¹⁴

O přínosu Tomáše Bati bylo a už opět je dost napsáno. Přesto si dovolím citovat některé významné osobnosti z doby meziválečné. Jejich výroky dokreslují významnost Tomáše Bati pro dnešní a příští generace.

Jan Černý, prezident země moravskoslezské řekl: „ *Velký vklad vidím v trvalé zaměstnanosti obyvatelstva nejchudšího kraje moravského a v posílení hospodářských základů města, okresu, země a státu. Zvláštní sociální a mravní význam byl ve smyslu podnikání, který vkládal T. Baťa vědomě do služby veřejnosti* “. ¹¹⁵

Karel Engliš, univerzitní profesor

„ *Baťa nutil všechny lidi kolem sebe myslet, pracovat, zlepšovat práci a i produkt. V této myšlence je kouzlo úspěchu jeho podniku. Byl nositelem mravní myšlenky svědomitosti a víry v sebe a v práci, byl účinným nositelem této myšlenky, protože se na něm osvědčila, jako na nikom jiném* “. ¹¹⁶

Ch. F. Johson, vedoucí největší americké továrny na obuv

„ *Zlín patří k těm vzácným městům na světě, kde pracující lid nachází kromě plodné práce mnoho příležitosti ke zdravému, šťastnému životu* “. ¹¹⁷

Tolik

z názorů světových osobností z let 1930- 1935.

Významný odkaz zanechal Tomáš Baťa bývalému předsedovi JZD Slušovice Františku Čubovi. Uvedu několik zajímavých informací z jeho života.

¹¹⁴ Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990. s. 3-5.

¹¹⁵ Cekota, A. *Zlín- město životní aktivity*. Zlín: „TISK“, 1935, s. 109.

¹¹⁶ Cekota, A. *Zlín- město životní aktivity*. Zlín: „TISK“, 1935, s. 111.

¹¹⁷ Cekota, A. *Zlín- město životní aktivity*. Zlín: „TISK“ 1935, s. 112

František Čuba převzal malé zemědělské družstvo ve Slušovicích v roce 1961. Po prvních neúspěších, prohrách a zklamáních se dostavilo vítězství. František Čuba vytvořil zemědělský komplex, o kterém se hovořilo nejen v Československu ale i v zahraničí. Rozpad jeho podnikání se datuje se sametovou revolucí.¹¹⁸

V čem se dají hledat společné kořeny úspěchu T. Bati a F. Čuby?

Oba kladli důraz na spojení teorie s praxí. Mladí lidé ve Slušovicích i mladí muži u Bati museli důkladně zvládat praktické postupy ve všech pracovních úkonech.¹¹⁹

F. Čuba po vzoru A. Bati zavedl samostatnost jednotlivých provozů, zainteresoval své pracovníky na účasti ze zisku, dával prostor pro uplatnění schopností a vůle prosadit se. Oba podnikatelé dovedli řešit mimořádné situace, uměli se rozhodnout a za své rozhodnutí nést také odpovědnost.

Baťa i Čuba zanechali hmatatelný odkaz v podobě lidské. Tisíce lidí prošlo výchovou u Bati, stovky lidí dnes podniká v různých oborech lidské činnosti díky Čubovi.¹²⁰

Jedna z prvních institucí nesoucí jméno Tomáše Bati je **Zlínská univerzita**.

Historie této univerzity je poměrně mladá. Po Sametové revoluci nastaly diskuze, jakým směrem by se mělo vysoké školství ve Zlíně ubírat. Jeden z návrhů byl odloučit technologickou fakultu z VUT Brno, založit fakultu managementu a ekonomiky, což byl důvod ke vzniku samostatné univerzity. Název univerzity vzešel po realizování ankety ve Zlínském kraji.

¹¹⁸ Trnka, F. *Zlíňští podnikatelé Tomáš Baťa a František Čuba*. Praha: East Publishing, 1998, s.20-21.

¹¹⁹ Trnka, F. *Zlíňští podnikatelé Tomáš Baťa a František Čuba* Praha: East Publishing, 1998, s. 27

¹²⁰ Trnka, F. *Zlíňští podnikatelé Tomáš Baťa a František Čuba*. Praha: East Publishing. 1998,s. 28-29.

Mezi jinými názvy jako byly např. Valašská univerzita, Moravská univerzita, nejvíc hlasu obdržel název **Univerzita Tomáše Bati**, pojmenována po osobnosti celosvětového významu pocházející ze Zlína.¹²¹

O schválení s pojmenováním univerzity požádalo vedení univerzity rodinu Tomáše Bati, žijící v Kanadě. Rodina Tomáše Bati název univerzity schválila. Z odpovědi citují:

*„ Je pro mne veliká čest vám potvrdit nejenom svůj souhlas, ale také
radost z toho, že bylo
rozhodnuto pojmenovat univerzitní vysokou školu ve Zlíně po mém otci.
V jazycích
jiných, než čeština bude název **Tomas Bata University**“.*¹²²

¹²¹ Fórum UTB, Univerzita Tomáše Bati, říjen 2008, s. 3.

¹²² Fórum UTB. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, říjen 2008, s. 3.

Praktická část

Pro praktickou část bakalářské práce jsem použila metodu strukturovaného rozhovoru. Použití této metody jsem volila z důvodů vysokého věku a zdravotního omezení respondentů. Strukturovaný rozhovor jsem realizovala se třiceti respondenty, všichni seniorského věku. V Domově pro seniory Burešov jsem oslovila 22 seniorů, dalších 8 respondentů, které jsem navštívila, je sdruženo ve spolku přátel T. Bati při Nadaci T. Bati ve Zlíně. Jako pozitivum hodnotím osobní kontakt s respondenty.

Cílem šetření bylo zjistit, jak respondenti vnímali Batismus, coby pracovníci Baťových závodů, do jaké míry využívali sociálních výhod, jak reflektovali sociální opatření v Baťových závodech o kterých jsem psala v teoretické části bakalářské práce. Problém, který jsem chtěla vyřešit zněl, jestli respondenti, kteří osobně zažili dobu batismu ve Zlíně pojmenují Tomáše a Jana Antonína Baťu za sociálně myslící podnikatele, nebo je označí za bezohledné kapitalisty.

Strukturovaný rozhovor směřoval k získání co nejvíc informací z autentických prožitků respondentů z doby batismu. Sběr informací z této doby považují za potřebný vzhledem k teoretické části mé bakalářské práce a taktéž za významný, protože respondentů znalých Baťu přirozeně ubývá.

Při sběru informací jsem dodržovala určitá pravidla pro standardizovaný rozhovor.

Každému respondentovi jsem se představila, uvedla důvod návštěvy, vysvětlila okruh informací, které chci zaznamenat, případně nabídla svůj telefon pro možné další dotazy.

Dobu setkání jsem přizpůsobovala respondentům. Otázky každému respondentovi jsem kladla stejné a ve stejném pořadí. Na začátek jsem volila otázky všeobecnějšího charakteru, následně pokračovali otázky konkrétnější, zaměřené na sociální problematiku v době batismu.

Informace z rozhovorů s respondenty jsem utřídila do třech bloků.

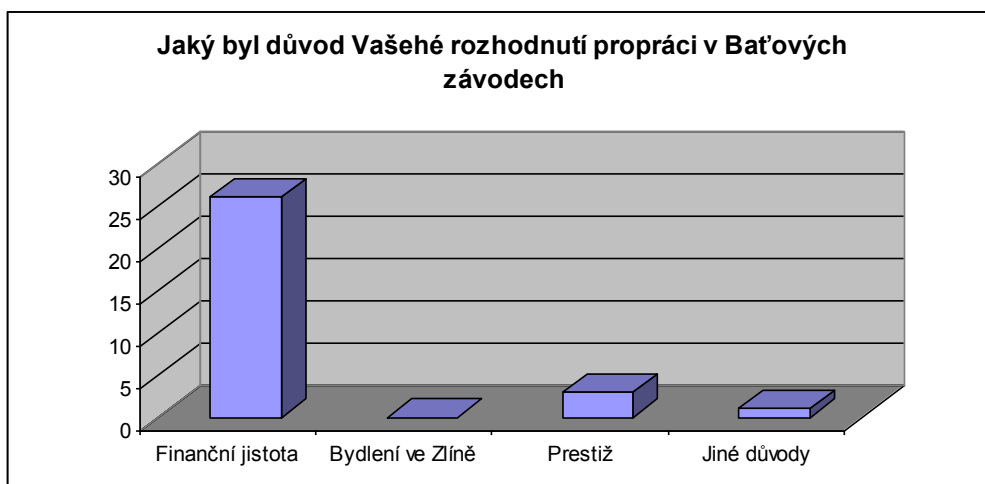
První obsahuje informace , které reflektují vztah respondentů k batismu. Druhý blok zahrnuje odpovědi na otázky týkající se části sociální politiky Tomáše a Jana Bati a to je vzdělávání, sociálně zdravotní péče, volnočasové aktivity, zajištění ve stáří, zaměstnanost a bydlení.

Třetí část obsahuje informace, kde respondenti reagují na současnou dobu.

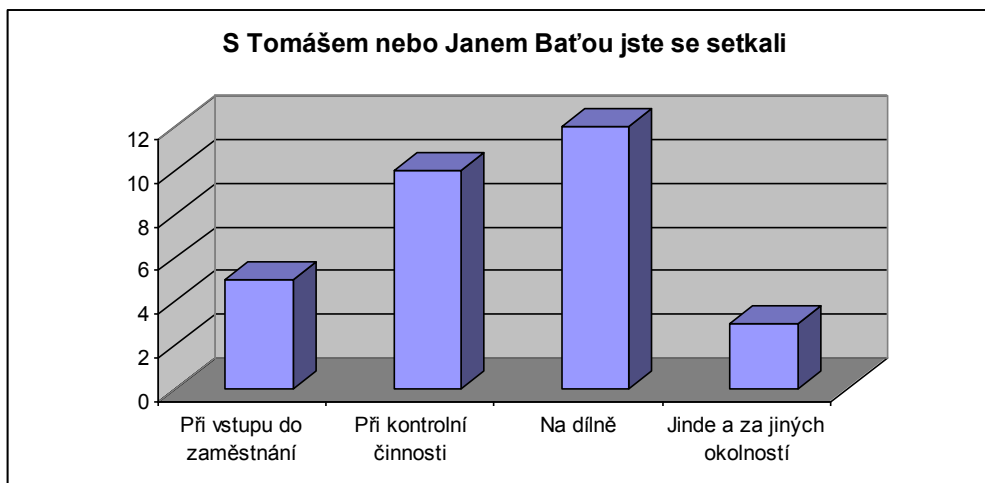
Výsledková část

Výsledek šetření splnil moje očekávání i cíl. Všichni respondenti se vyjádřili k jednotlivým částem sociální politiky Tomáše a Jana Bati, o batismu se vyjadřovali kladně a doporučují tento systém práce pro dnešní dobu. Žádný z respondentů neoznačil Tomáše a Jana A. Batů za bezohledné kapitalisty.

Z vyhodnocených grafů standardizovaných rozhovorů je jasně vidět převaha respondentů, kteří využívali sociální výhody v baťovském Zlíně. Rovněž dali odpověď na tu část sociální politiky, kterou jsem si chtěla ověřit vzhledem ke stanovenému cíli bakalářské práce a to je sociální politika v oblasti péče o vzdělání, sociálně zdravotní péče, organizace volného času, zajištění ve stáří a péče o bydlení.

Vyhodnocení: 87 % respondentů uvedlo finanční jistotu, jako důvod práce v Baťových závodech, 10 % respondentů uvedlo prestiž, jako důvod práce u Baťu.

Otázka: Pokuste si vzpomenout na jednu důležitou vlastnost Tomáše Bati. 28 respondentů tj. 93 % uvedlo pracovitost, 2 respondenti tj. 7 % uvedli skromnost

Otázka: Jakou vlastnost považujete za důležitou u Jana Antonína Bati? 17 respondentů tj. 57 % uvedlo pracovitost, 8 respondentů tj. 27 % uvedlo rezervovanost, 5 respondentů tj. 16 % uvedlo přístnost

Otázka: Jaké zajímavé momenty z dob batismu si ještě pamatujete?

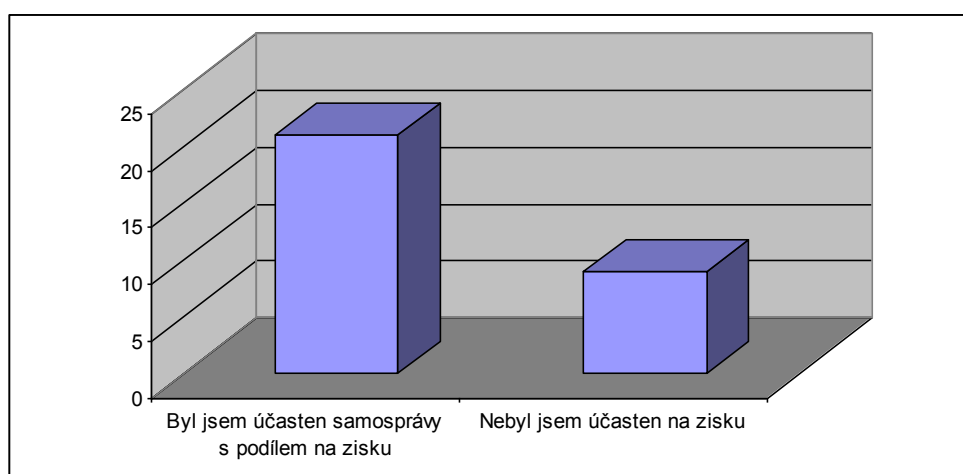
Odpověď:

Projevy na prvního máje a před Velkým kinem, rauty na 1. máje v prostorách podniku pro pracovníky i jejich rodiny a přátele, cvičení v Praze na spartakiádě, kde jim osobně na Strahově poděkoval Ján Baťa, pěkné vzpomínky na vlídnost pani Baťové-nosila napečené buchty dětem do školy, T. Baťa byl první, který zkoušel vyrobenou pánskou

botu, pani Baťová zkoušela boty dámské, kontrola čistoty bydlení a údržby Baťových domků.

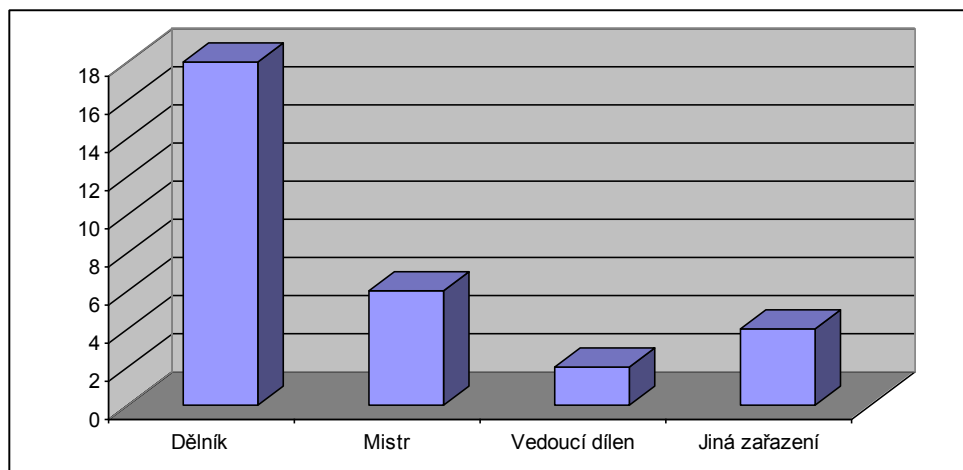
Do druhého bloku jsem soustředila otázky týkající se částí sociální politiky Tomáše a Jana Bati.

Otázka: Tomáš Baťa zavedl samosprávy dílen s vlastním účtem zaměstnanců s podílem na zisku a ztrátě. Využil jste této možnosti si finančně polepšit?

Vyhodnocení: 70 % respondentů uvedlo účast na zisku, 30 % nebylo účastníkem na podílu ze zisku

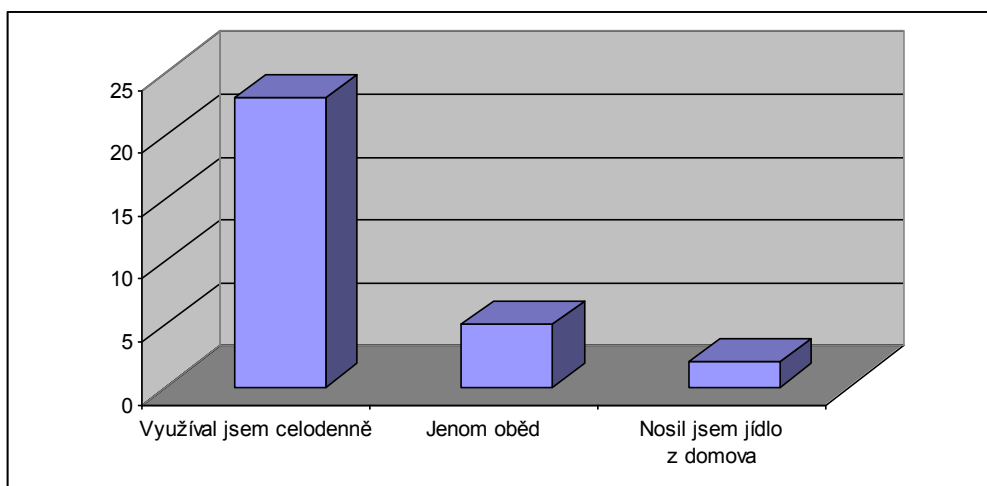
Otázka: V jaké pozici jste pracoval v Baťových závodech?

Vyhodnocení: 60 % respondentů pracovalo v dělnické profesy, 20 % jako mistr, 7 % respondentů uvedlo zařazení jako vedoucí dílen, 13 % respondentů uvedlo jiná zařazení

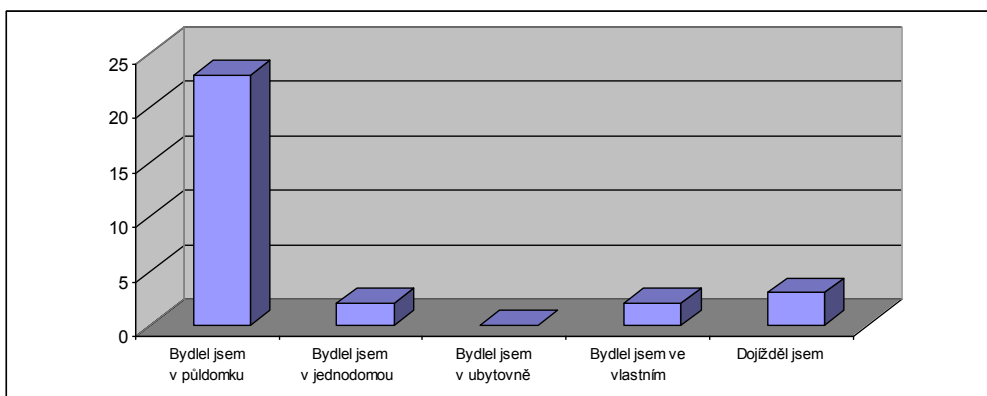
Otázka:

Základem každodenní sociální služby v Baťových závodech byla organizace veřejného stravování. Jak jste využíval možnost stravování ?

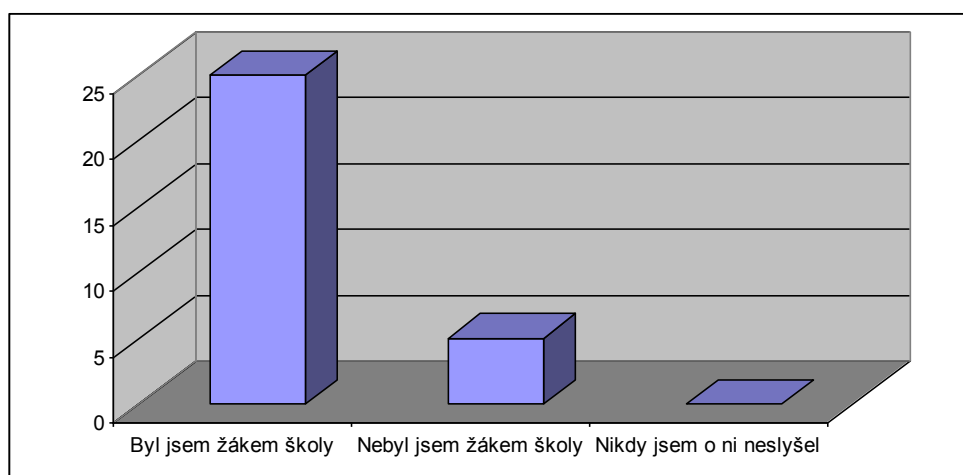
Vyhodnocení: Celodenně se stravovalo ve veřejných jídelnách 77 % respondentů, 17 % respondentů chodilo na obědy, 6 % respondentů si nosilo jídlo z domova.

Otázka: Pro stabilizaci pracovníků Baťa stavěl rodinné domky. Využíval jste možnost bydlení v těchto domech?

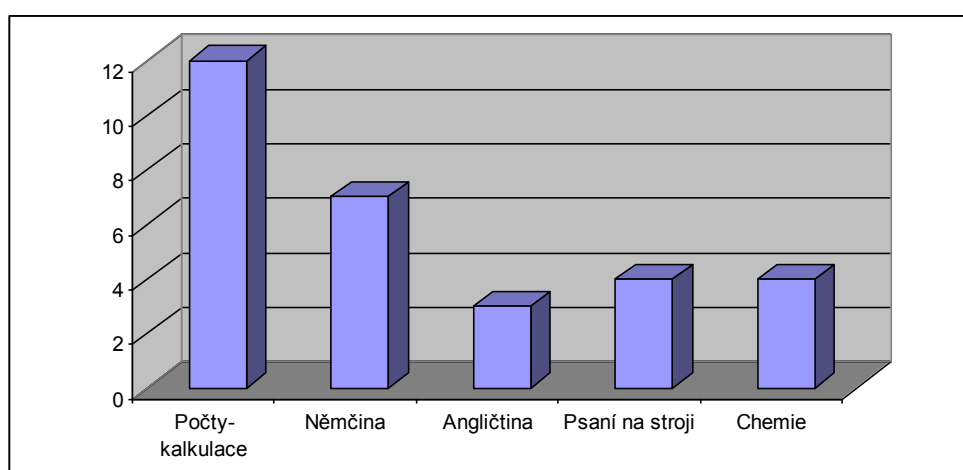
Vyhodnocení: 76 % respondentů uvedlo bydlení v baťovském půldomku, 7 % respondentů bydlelo v jednodomku, 7 % uvedlo bydlení ve vlastním domě, 10 % respondentů dojíždělo za prací z okolí Zlína

Otázka : V roce 1925 byla založena Baťova škola práce. Byl jste její žákem?

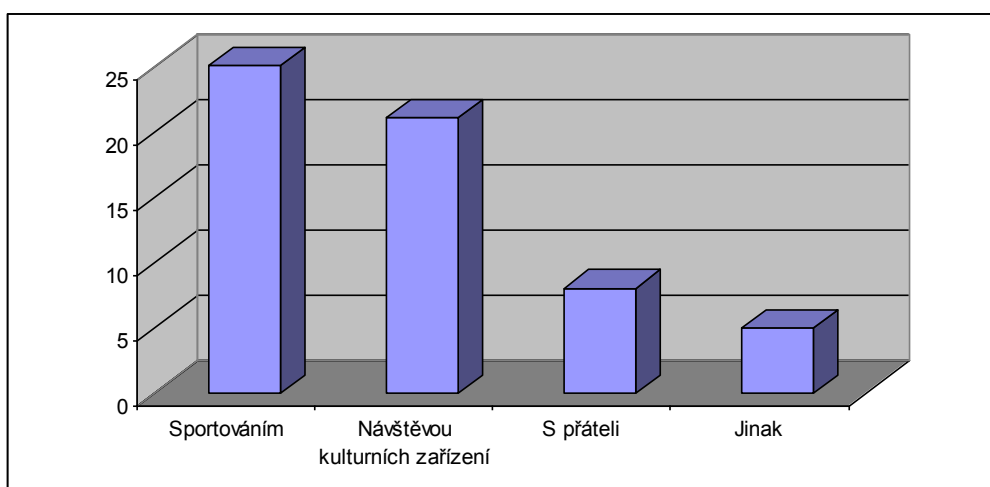
Vyhodnocení: 83 % respondentů navštěvovalo BŠP, 17 % nebylo žákem této školy.

Otázka: Pokud jste byl žákem Baťovy školy práce, který předmět, nebo kurz byl pro vás v pozdějších letech nejpotřebnější?

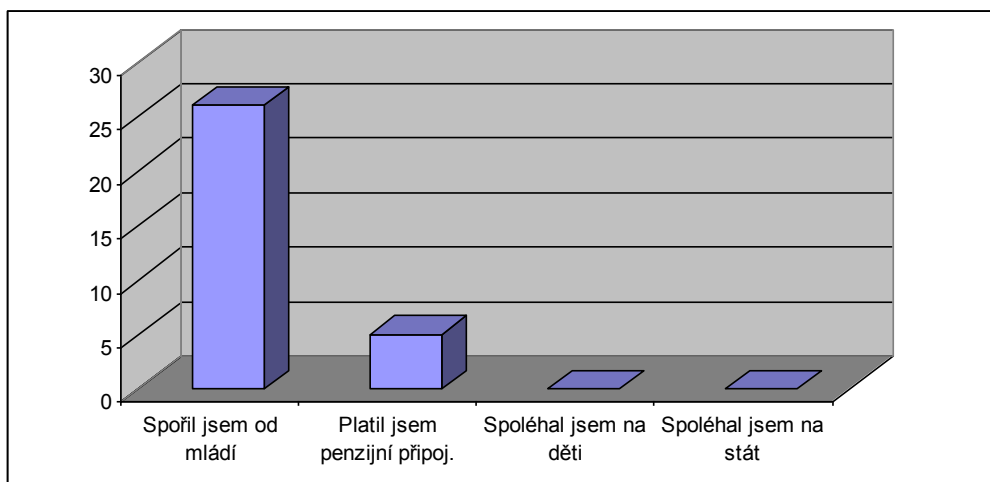
Vyhodnocení: 23 % respondentů, psaní na stroji 14 % a 40 % respondentů uvedlo počty-kalkulace za nejpotřebnější předmět pro další život, němčinu uvedlo chemií 13 % respondentů.

Otázka: Jak jste trávil svůj volný čas?

Vyhodnocení: 83 % respondentů uvedlo sport, 70 % respondentů navštěvovala společenská zařízení, 27 % respondentů trávilo svůj volný čas s přáteli, 17 % respondentů uvádělo trávení volného času jinak.

Otázka: Myslel jste na zabezpečení ve stáří?

Vyhodnocení: 87 % respondentů spořila na stará kolena od mládí, 13 % uvádělo jako jistotu ve stáří penzijní připojištění.

Do třetího bloku jsem zařadila otázku , týkající se odkazu T.Bati pro dnešní mladou generaci.

Otázka : Přál by jste batismus dnešní generací?

Vyhodnocení:

Všech 30 respondentů odpovídalo kladně. Uváděli přednosti batismu jako bylo neustále vzdělávání mládeže i dospělých, pracovitost, zodpovědnost, pořádek, šetrivost, skromnost, přístnost, morální výchova v kolektivu.

Závěr

V závěru bakalářské práce se pokusím vyhodnotit daný cíl a cestu k jeho naplnění.

Cílem bakalářské práce bylo popsat jednotlivé výseče sociální politiky v Baťovském Zlíně od roku 1918 do roku 1939.

Záměrně jsem se vyhnula popisování komplexní sociální politiky T. a J. A. Bati, z důvodu její rozsáhlosti. Myslím si, že by nebylo v mých silách popsat veškeré aspekty sociální problematiky, kterou denně řešil Tomáš a Jan Antonín Baťa. Snad se objeví fundovaní odborníci, kteří se vši odpovědností a úcty k Tomáši a Janu A. Baťovi zhodnotí komplexně jejich sociální dílo.

Bakalářská práce obsahuje jednotlivé kapitoly, které na sebe úzce navazují. V první kapitole jsem popisovala sociální politiku nově vzniklého Československa od roku 1918 do roku 1939. V druhé kapitole jsem se již zaměřila na nosné téma bakalářské práce a to je Sociální politika v baťovském Zlíně od roku 1918-do roku 1939. V dalších kapitolách jsem připomněla osobnost Tomáše a Jana Antonína Bati. Teoretická část končí kapitolou: Odkaz Tomáše a Jana Bati pro současnou generaci.

Teoretická část souvisí s částí praktická, která obsahuje informace získané pomocí strukturovaného rozhovoru s bývalými pracovníky Baťových závodů. Otázky k rozhovoru se týkaly právě jen určité části sociální politiky v Baťovském Zlíně, tak jak si ji pamatují respondenti. Vzácným výstupem z realizovaného šetření jsou autentické vzpomínky bývalých baťovců na Tomáše a Jana Baťu. Z rozhovorů jsem mohla vyhodnotit nejen názory na ty výseče sociální politiky, o kterých píše v teoretické části bakalářské práce, ale i mnoho dalších zajímavých vzpomínek respondentů na dobu batismu ve Zlíně.

V úvodu bakalářské práce jsem podrobně popsala důvody, proč jsem si vybrala téma Batismus ve Zlíně. Jeden z více důvodů, proč píši o batismu, bylo připomenutí díla hlavně Tomáše Bati skrz sociální politiku, kterou úzce spojoval s hospodářským růstem svých závodů. Myslím si, že bychom měli umět nahlas mluvit a psát o lidech, kteří něco významného dokázali. Tomáš a Jan Baťa byli jedni z těch významných nejen pro město Zlín. Patří jim můj obdiv a vyjádření díky za jejich práci, kterou nazývali Služba veřejnosti.

Anotace

Příjmení a jméno autora: Emília Mičová

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FFUP

Studijní obor: Sociální práce

Název práce : Sociální politika v baťovském Zlíně v letech 1918- 1939

Počet znaků: 69 993

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 11

Klíčová slova: Batismus, Baťovi závody, Jan Antonín Baťa, Tomáš Baťa, služba veřejnosti, sociální politika

Bakalářská práce se zabývá tématem batismu v době vzniku Československa od roku 1918 do nástupu fašizmu v roce 1939. Autorka v úvodu píše, proč zvolila toto téma a jaké využití předpokládá. V první kapitole bakalářské práce autorka popisuje sociálně politickou situaci v nově vzniklém Československu, navazuje kapitola o praktické sociální politice Tomáše a Jana Bati a jejich ideový odkaz pro současné generace. Realizované šetření k tématu proběhlo formou standardizovaného rozhovoru s bývalými pracovníky Baťových závodů, kteří jsou v současné době klienti DS Burešov Zlín a členové spolku Tomáše Bati při Nadaci Tomáše Bati ve Zlíně. Strukturovaný rozhovor byl zaměřen na předem daná témata, týkající se části sociální politiky Tomáše a Jana Bati ve Zlíně.

Annotation

Surname and name of the author: Emília Mičová

Name of Department and Faculty: Department of Sociology and Andragogy FFUP

Field of Study: Social Work

Thesis title Social Policy in Bata's Zlin in 1918 to 1939

Number of characters: 69 993

Number of attachments: 4

Number of titles used literature: 11

Key words: Batism, Bata factories, John Anthony Bata, Tomas Bata, and public service, social policy.

Bachelor thesis deal with batism at the time of rise of Czechoslovakia 1918 to the onset of fascism in the 1939. The author writes in the introduction why chose this topic and what recovery expected. In the first chapter Bachelor work the author describes the socio political social policy Tom and John Bata's and ideological link to the current generation. Realized investigation was carried on by a standardized interview with former Bata factories workers who are currently clients Burešov Zlín and members of the association at the Foundation of Thomas Bata. Thomas Bata University in Zlin.

Structured interview was located on predetermined topics relating to of social policy and John Tomas Bata University in Zlín.

Použitá literatura

- Deyl, Z. *Sociální vývoj Československa 1918-1938*. Praha: Academia, 1985. N 454773
- Potůček, M. *Křížovatky české sociální reformy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). 1999. ISBN 80-85850-2
- Baťa, T. *Úvahy a projevy*. Praha: Institut řízení, 1990. ISBN 80-7014-024-0
- Erdély, E. *Švec který dobyl světa*. Zlín: Archa, 1990. ISBN 59-078-90
- Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. Zlín: „Tisk“, 1935.
- Pochylý, J. *Baťova průmyslová demokracie*. Praha: Průmyslové vydavatelství a nakladatelství UTRIN, 1990. Publikční číslo 59-62890
- Pokluda, Z. *Sedm století zlínských dějin*. Zlín: Esprint, 2006. ISBN 80-239-7200-6
- Baťa, J.A. *Spolupráce*. Zlín: Tisk S.SR.O. 1936.
- Trnka, F. *Zlínští podnikatelé Tomáš Baťa a František Čuba*. Praha: East Publishing, 1998. ISBN 80-7219-005-9
- Saha, P. *Tomáš Baťa netušil, že univerzita ponese jméno jeho otce*. Forum UTB, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, říjen 2008, s.3.

Seznam zkratek

BŠP Baťova škola práce

Příloha č. 1

Návrh otázek pro standardizovaný rozhovor s bývalými pracovníky v Baťových závodech

Pracoval Jste v Baťových závodech
v letech.....

.1. Jaký byl důvod Vašeho rozhodnutí pro práci v Baťových závodech

- a) finanční a materiální jistota
- b) bydlení ve Zlíně
- c) prestiž
- d) jiné důvody, jaké.....

2. S Tomášem nebo Janem Baťou Jste se setkali

- a) při vstupu do zaměstnání
- b) při kontrolní činnosti

3. V Baťových závodech jste pracoval jako

- a) dělník
- b) mistr
- c) vedoucí dílen
- d) jiná zařazení

4. Tomáš Baťa zavedl samosprávy dílen s vlastním účtem zaměstnanců s podílem na zisku i ztrátě

- a) byl jsem účastníkem samosprávy
- b) nebyl jsem účastníkem samosprávy

5. Základem každodenní sociální služby Baťových závodu byla organizace veřejného stravování

- a) využíval jsem celodenní stravování v jídelnách Obchodního domu Baťa

b) odebíral jsem pouze obědní menu v hodnotě 5,- Kč

c) nosil jsem si jídlo z domova

5. Pro stabilizaci pracovníku v Baťovských závodech stavěl Baťa rodinné domky

a) bydlel jsem v půldomku

b) bydlel jsem v jednodomku

c) měl jsem vlastní bydlení

d) dojížděl jsem z vesnice do Zlína za prací

6. V roce 1925 založil T. Baťa školu pro mladé muže a ženy

a) byl jste její žákem

b) nebyl jsem žákem této školy

c) nikdy jsem o ní neslyšel

7. Svůj volný čas jste trávil

a) sportováním

b) návštěvou kina a jiných kulturních zařízení

c) s přáteli

d) jinak

8. Myslel jste na zabezpečení ve stáří

a) spořil jsem si od mládí

b) platil jsem si penzijní připojištění

c) spoléhal jsem na děti

d) spoléhal jsem na stát

9) Pokud jste byl žákem Baťovi školy práce, který předmět byl pro Váš další život nejpotřebnější

K dispozici KARTA se všemi vyučujícími předměty

10. Vzpomínáte si na písničku nebo významné rčení, týkající se Tomáše nebo Jana A. Bati

.....
.....

11. Pokuste se vzpomenout na jednu důležitou vlastnost T. Bati

11. Pokuste si vzpomenout na jednu důležitou vlastnost Jana Antonína Bati.....

12. Přál by Jste batismus dnešní mladé generaci ?

pokud ano —
proč.....
.....
.....
.....

pokud ne — proč
.....
.....
.....
.....
.

Osobně jste zažili působení Tomáše nebo Jana A. Bati ve Zlíně. Pamatujete si ještě na nějaké zajímavé nebo důležité momenty z tohoto období, o kterých jsme nehovořili a co by stálo za uchování pro příští generace?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Děkuji za rozhovor

Tomáš Baťa¹²³

¹²³Cekota, A. *Zlín město životní aktivity*. „TISK“ Zlín: 1935, s. 14.

Jan Antonín Baťa¹²⁴

¹²⁴ Cekota, A. Zlín město životní aktivity. „TISK“ Zlín: 1935, s. 16.

Bařova řkola mladých mužů.

Rok 1932/33.

Ročník // . třída 1 /

Období: druhé 15./2. 1933.

obuovnicka

Zpráva o chování a prospěchu mladého muže

Jméno:

Chování

D O B R O	Obchodní nauka	}	D O B R O	Čeřtina
	Počty - kalkulace			Němčina
	Účetnictví			Angličtina
	Obchodní korespondence			Občan. a závod.výchova
	Matematika			Psaní na stroji
	Fysika	S O B O D O V A	Tělesná výchova	
	Chemie			
	Měřictví a průmětnictví			
	Odborné kreslení			
	Nauka <i>rozřizování</i>			
"	T O V Á R N O	Pilnost		
"		Jakost práce		
"		Chápavost		
"		Odpovědnost		
"				
S O B O D O V A	Technologie	I N T E R N Í	Čistotnost	
	Popisné strojnictví		Smysl pro pořádek	
	Zeměpis		Hospodárnost	
				Jeho úspory činí Kč

Z možných 120 bodů dosáhl 93 bodů a umístil se na 199. místě mezi 489 posuzovanými. 77.5%

Poznámky:

dobry
Škola
Rektor
MLADÝCH MUŽŮ

ředitel.

Vychovatel
vychovatel.

Prospěch je udán body 1-10. Bod 1 je znám-
kou nejhorší — bod 10 známkou nejlepší.

Přiloha č. 4 slouřila jako podklad k otázce č. v dotazníku k praktické
části bakalářské práce.